

Çapa Çocuk ve Ergenler için Sosyal Fobi Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirliği

Türkay DEMİR*, Demet ERALP-DEMİR*, Erdoğan ÖZMEN*, Ömer UYSAL**

ÖZET

Bu çalışmada araştırmacıların ve klinisyenlerin giderek daha çok ilgisini çeken bir anksiyete bozukluğu olan sosyal fobinin tanınmasında, derecelendirilmesinde ve izleme sürecinde kullanılmak üzere geliştirilen Çapa Çocuk ve Ergenler için Sosyal Fobi Ölçeği'nin (ÇESFÖ) geçerlilik ve güvenilirliği araştırılmıştır. Bu amaçla İstanbul'daki üç okulun 4.-9. sınıflarında okumakta olan 500 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Tekrar test çalışması bu öğrencilerin yaklaşık yarısıyla bir ay sonra yapılmıştır. Geçerlilik çalışması kliniğe başvurmuş sosyal fobi olgularıyla yürütülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach alfa yöntemine göre $\alpha=0.83$ olarak bulunmuştur. Ölçek toplam puanının test tekrar-test korelasyonu yüksektir ($r=0.82$). Tek tek maddelerin test tekrar-test korelasyonları 0.35-0.66 arasındadır. Madde-toplam puan korelasyonları 0.26-0.52 arasında değişmektedir. Ölçek sosyal fobi olgularını normal kontrollerden ayırt etmektedir. Ölçeğin çocuk ve ergenlerde sosyal fobi belirtilerinin değerlendirilmesi için geçerli ve güvenilir bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal fobi, çocuklar, ergenler, ölçek, psikometrik özellikler

Düşünen Adam; 1999, 12 (4): 23-30

SUMMARY

In this study, the validity and reliability of ÇESFÖ (Social Phobia Scale for Children and Adolescents) was investigated. ÇESFÖ is developed for the recognition, rating and following-up of social phobia, an anxiety disorder which attracts increasingly more attention from researcher and clinicians. To this end the scale was given to 500 students from three schools in Istanbul. The scale was administered to approximately half of these students one month later for retest. Validity study was carried out with cases of social phobia who apply to child and adolescent psychiatry clinics. Using the Cronbach a method internal consistency was found to be high ($\alpha=0.83$). For the total scale score test retest correlation was high ($r=0.82$). For individual items test retest correlation values were between 0.35-0.66. Item-total score correlations were between 0.26-0.52. Scale was found to be able to separate cases from normal controls. It is concluded that ÇESFÖ is a reliable and valid tool for evaluation of social phobia symptoms in children and adolescents.

Key words: Social phobia, children, adolescents, scale, psychometric properties

GİRİŞ

Sosyal fobi kişinin toplumsal ya da edimsel durumlarda küçük düşeceği biçimde davranmaktan, olumsuz değerlendirilmekten korkmasıdır. Korkulan du-

rumlarda kişinin kendisine yönelik dikkati artmıştır. Genellikle çarpıntı, terleme, titreme yüz kızarması gibi fiziksel anksiyete belirtileri tabloya eşlik eder. Eleştiriye karşı aşırı duyarlılık, düşük benlik saygısı, toplumsal ilişki becerilerinde eksiklik (zayıf göz te-

* Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, ** Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı

ması gibi), girişkenlik gerektiren durumlarda yaşanan güçlükler sıklıkla tablonun bir parçasıdır⁽¹⁴⁾.

Tanıdık olmayan kişilerin varlığında ya da başkalarının gözü kişinin üzerindeyken duyulan korku ve kaçınma hastalığın karakteristiğidir. En çok korkulan durumlar başkalarının önünde konuşma, yeni insanlarla tanışma girişiminde bulunma zorunluluğu, otorite konumundaki kişilerle konuşma, toplantılara katılma gibi durum ve ortamlardır. Kimi yazarlar sosyal fobinin korkulan durumların niteliğine göre bölümlenebileceğini, bazı kişilerin sosyal etkileşimlerde bazılarının ise edimsel durumlarda korku ve sıkıntı yaşıyor olabileceklerini öne sürmüşlerdir⁽³⁰⁾.

Sosyal fobinin çocuklardaki görünümü de pek çok yönden erişkinlerdekine benzemektedir. Olumsuz değerlendirilme korkusu karakteristik bir öge olma özelliğini korumaktadır. Bulantı, çarpıntı, titreme, terleme, soğuk ve sıcak basması gibi somatik belirtilere sıklıkla rastlanmaktadır. Sınav kaygısı, karşı cinsle ilişkilerde sosyal anksiyete de sık görülmektedir. Sosyal anksiyete nedeniyle olgular girişkenlik becerisi, ilgi çekme, karşılıklı konuşmayı sürdürme gibi alanlarda belirgin biçimde güçlük çekmektedirler. Çocuklara özgü davranışsal belirtiler arasında huysuzluk, anababaya yapışma, yerinde duramama, tınak yeme gibi belirtiler sayılabilir^(1,5,6,16).

DSM-IV'de çocukluk çağının kaçınma bozukluğu ayrı bir tanısal kategori olmaktan çıkarılmış ve bu olguların sosyal fobi tanı kategorisi içinde değerlendirilmesi önerilmiştir. Aynı zamanda da sosyal fobi tanı ölçütlerine çocuklar için bazı özel notlar eklenmiştir⁽²⁾. Sosyal fobinin görülme sıklığı yeni tanısal ölçütlere göre hayli yüksek görünmektedir. Değişik çalışmalarda % 1.9-13.3 arasında değişen yaşam boyu prevalans değerleri bildirilmektedir^(10,11,21,29,32,38). Çocuklarla ilgili çalışmalar çok az olup bildirilen oranlar % 1 civarındadır^(3,17,23).

Erişkin sosyal fobi olgularında kullanılacak öz bildirim dayalı birçok ölçek vardır. Bunlar arasında en iyi bilinen ve sık kullanılanları Mattick ve Clark'ın geliştirdiği "Sosyal Fobi ve Sosyal Etkileşim Ölçekleri" (Social Phobia Scale ve Social Interaction Scale), Turner ve ark. geliştirilen "Sosyal Fobi ve Anksiyete Ölçeği" (Social Phobia and Anxiety Inventory), Watson ve Friend'in geliştirdiği "Sosyal

Kaçınma ve Sıkıntı-Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçekleri" (Social Avoidance and Distress Scale ve Fear of Negative Evaluation Scale) sayılabilir. Ayrıca genel olarak korku ve anksiyeteye ilişkin olup sosyal fobiyle ilgili bölümleri de içeren Marks ve Mathews'ın "Korkuları Belirleme Anketi" (Fear Questionnaire) ile Wolpe ve Lang'in "Korku Tarama Listesi" (Fear Survey Schedule) yaygın olarak kullanılmaktadır. Yine yaygın olarak kullanılan "Liebowitz Sosyal Anksiyete Ölçeği" (Liebowitz Social Anxiety Scale) ise klinisyen tarafından maddeilerin sorgulanıp puanlandırılması yoluyla doldurulur^(7,9,13,15,24).

Çocuk ve ergenler için hazırlanmış öz bildirim dayalı ölçeklerse yalnızca iki tanedir. La Greca ve ark. tarafından geliştirilen "Çocuklar için Sosyal Anksiyete Ölçeği" (Social Anxiety Scale for Children) ile Beidel ve ark. geliştirdiği ve erişkin formundan yukarıda söz edilen "Çocuklar için Sosyal Fobi ve Anksiyete Ölçeği" (Social Phobia and Anxiety Inventory for Children)^(8,18-19). Ayrıca daha genel düzeyde anksiyeteyi, korkuları, sosyal beceri ve yeterliliği değerlendiren ölçekler de kullanılmaktadır^(4,20,22,25,34).

Sosyal fobinin sanılandan daha sık görüldüğünün anlaşılması; çok erken yaşlarda başlayan ve kronik gidişli bir bozukluk olarak çocuk psikiyatrisi için taşıdığı önem, sosyal fobinin değerlendirilmesinde kullanılacak araçların geliştirilmesini önemli ve gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan ölçek birinci yazar tarafından çocuk ve ergenlerde sosyal fobi belirtilerini araştırmak ve derecelendirmek, epidemiyolojik çalışmalarda tarama amacıyla kullanmak ve tedavi girişimlerinin ve bozukluğun gidişini değerlendirmek amaçlarıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği sınanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışmaya İstanbul ili Fatih ilçesinden küme örnekleme yoluyla seçilen üç okulun 4.-9. sınıflardaki 500 öğrencisi katılmıştır. Çalışma için İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün, okul yöneticilerinin ve öğrencilerin onayı alınmıştır. Öğrencilerin ölçekleri sınıflarında ve topluca doldurmuşlardır. Ölçekler dolduru-

lurken çocuk psikiyatrisi kliniğinde çalışan hekimlerden birisi sınıfta bulunmuştur. Öğrenciler aynı sırada "Çocuklar için Sürekli Kaygı Ölçeği"ni ve "Çocuk Depresyon Ölçeği"ni de doldurmuşlardır. Tekrar test çalışması bu öğrencilerin yaklaşık yarısıyla (n=256) ilk çalışmadan bir ay sonra yapılmıştır. Geçerlilik çalışmasına alınan olgular, kliniğe başvurmuş sosyal fobi olgularıdır. Geçerlilik çalışması için kontrol grubunu oluşturan öğrenciler aynı okullardan, daha önceki çalışmaya katılmamış (daha önce ölçek doldurmamış) öğrencilerdir. Geçerlilik çalışmasında ölçek kontrol grubuna da olgu grubundaki gibi bireysel olarak uygulanmıştır.

Çalışmada kullanılan araçlar şunlardır:

Çapa Çocuk ve Ergenler için Sosyal Fobi Ölçeği (ÇESFÖ)

Ölçek ilk aşamada 35 soruluk bir form olarak hazırlanmış, klinikte sosyal fobik olan ve olmayan 30 çocuğa uygulanarak maddelerin ifade edilmiş tarzlarının hedeflenen yaş grubu için uygun olup olmadığı denetlenmiştir. Böylece bazı maddeler yeniden yazılmış ya da başka biçimde düzenlenmiştir. Maddelerden bir kısmı çıkarılarak ölçekteki madde sayısı 25'e indirilmiştir. Ölçek formu olarak beşli likert tipi tercih edilmiştir. Belirtilerin araştırılacağı ifadeler likert tipi ölçekler için tutum ifadeleri yazmada gözönünde tutulması gereken temel ölçütlere dikkat edilerek oluşturulmuştur (35).

Ancak epidemiyolojik çalışmalarda testin çok sayıda öğrenciye uygulanmasının testin değerlendirilmesinde güçlük yaratabileceği düşünülerek tersine ifadelerden kaçınılmıştır.

Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) (Children's Depression Inventory): Çocukluk çağındaki depresyonu araştırmada sık kullanılan ölçeklerden birisi olan ÇDÖ, 1980'de Kovacs tarafından geliştirilmiştir. 6-17 yaşları arasındaki çocuk ve ergenlere uygulanabilir. Ölçek 27 maddeden oluşmaktadır. Her maddede üç ifade vardır. Bu ifadeler sorgulanan belirtinin varlığına ve şiddetine göre 0, 1 ya da 2 olarak puanlardır. Ölçek puanı 0-54 arasında olabilir. Ölçeğin Türkçe biçiminin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Öy tarafından yapılmıştır (26-27).

Çocuklar için Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (State-Trait Anxiety Inventory for Children): Spielberger'in çocuklar için geliştirdiği bu anksiyete ölçeği 20'şer soruluk iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmada, ölçeğin durumluk ve sürekli kaygıyı araştıran iki bölümünden durumluk ve anksiyete ölçeği kullanılmamış, yalnızca sürekli anksiyeteye ilişkin form (ÇSKE) kullanılmıştır. 20 maddenin her biri için belirtinin varlığına ve şiddetine göre 1, 2 ya da 3 puan olarak puanlanan seçeneklerden birisi işaretlenir. Ölçek puanı 20-60 arasında olabilir. Ölçeğin Türkçe'de geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Özusta yapmıştır (28).

Çocuklar için Sosyal Anksiyete Ölçeği-Yenilenmiş Form (ÇSAÖ-Y) (Social Anxiety Scale for Children-Revised): 1988'de La Greca ve ark. tarafından geliştirilen ÇSAÖ-Y ilk olarak 10 maddelik kısa bir ölçek biçiminde hazırlanmıştır. 1993'de La Greca ve Stone tarafından özgün ölçeğe yeni soruların ilavesiyle 18 maddelik yeni bir ölçek haline getirilmiştir. Beş dereceli likert tipi yanıtlanan öz bildirim dayalı bu ölçekte olası puanlar 18-90 arasındadır. ÇSAÖ-Y'nin Türkçe'de geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Demir ve ark. tarafından yapılmıştır (12).

İstatistiksel işlemler SPSS for Windows 8.0 paket programı kullanılarak yapıldı. Korelasyonlar Spearman yöntemiyle değerlendirildi. Ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Mann-Whitney U testi kullanıldı. Ölçek puanına etki eden etmenlerin araştırılmasında çok yönlü varyans analizi kullanıldı. Post hoc test olarak Scheffe testi tercih edildi. Sonuçlar p<0.5 düzeyinde anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Çalışmaya 500 öğrenci katılmıştır. Kız ve erkek öğrencilerin sayısı hemen hemen eşittir (246 kız, 254 erkek öğrenci). Çalışmaya katılan öğrencilerin ortalama yaşı 12.52±1.88'dir (dağılım aralığı 9-17 yaş).

Tüm örneklem için ortalama ölçek puanı 56.8±14.3'dür. Kızların ortalama puanı 58±15, erkeklerinki 55.6±13.5'dir. En yüksek puanı 6. sınıftaki öğrenciler, en düşük puanı 9. sınıftaki öğrenciler almıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımı ve her sınıf için ortalama puanlar

Sınıf	Sayı	Ortalama	Standart sapma
4	96	58.54	11.05
5	72	55.75	11.59
6	105	60.71	14.89
7	90	56.07	14.94
8	88	56.41	13.58
9	49	48.41	11.33

Tablo 2. Ölçeğin iç tutarlılık incelemesi sonuçları

No	Madde çıkarıldığında ölçek ort.	Madde-Toplam puan korelasyon	Madde çıkarıldığında α değeri
1.	53.9461	.2628	.2628
2.	55.0020	.4089	.4089
3.	53.9461	.4581	.4581
4.	54.7445	.4488	.4488
5.	53.8842	.3762	.3762
6.	55.6367	.3670	.3670
7.	55.0679	.3429	.3429
8.	55.1238	.3428	.3428
9.	54.1856	.5058	.5058
10.	54.8124	.4827	.4827
11.	54.5988	.5158	.5158
12.	55.4331	.2728	.2728
13.	55.2475	.4349	.4349
14.	55.2495	.3107	.3107
15.	53.0419	.2977	.2977
16.	54.4731	.3198	.3198
17.	55.0958	.3162	.3162
18.	54.9421	.3172	.3172
19.	54.9182	.3472	.3472
20.	54.2774	.2780	.2780
21.	55.3034	.3420	.3420
22.	54.2814	.3110	.3110
23.	53.9780	.5216	.5216
24.	54.2735	.4113	.4113
25.	54.8603	.4000	.4000

Cinsiyet ve sınıfa göre sosyal fobi ölçeği puanında farklılık olup olmadığı çift yönlü varyans analizi ile test edilmiştir. Sınıf temel etkisinin anlamlı olduğu ($df=1$, $F=2.38$, $p=0.124$) ve cinsiyet ve sınıfın ortak etkilerinin ise anlamlı olmadığı ($F=1.88$, $p=0.096$) bulunmuştur. Sınıf temel etkisinin kaynağını bulmak amacıyla Scheffe testi uygulandığında 9. sınıf ortalama puanının 4. ve 6. sınıf ortalama puanından anlamlı biçimde düşük olduğu bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısına ve test tekrar-test güvenilirliğine bakılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık incelemesi

Tablo 3. Maddelerden alınan ortalama puanlar ve test tekrar-test korelasyonları

No	Ortalama	Standart sapma	Tekrar test (r)
1.	2.9840	1.3220	.4637
2.	1.9281	1.1536	.5196
3.	2.9840	1.2425	.5433
4.	2.1856	1.2789	.4863
5.	3.0459	1.4310	.4660
6.	1.2934	.7535	.3462
7.	1.8623	1.2012	.5977
8.	1.8064	1.1952	.4777
9.	2.7445	1.1877	.5364
10.	2.1178	1.2297	.5241
11.	2.3313	1.3719	.4592
12.	1.4970	.9811	.4487
13.	1.6826	1.0588	.3963
14.	1.6806	1.1108	.3478
15.	3.8882	1.2584	.4986
16.	2.4571	1.4466	.5642
17.	1.8343	1.2753	.3693
18.	1.9880	1.3341	.4124
19.	2.0120	1.3461	.4302
20.	2.6527	1.6060	.6577
21.	1.6267	1.0575	.4575
22.	2.6487	1.3595	.4763
23.	2.9521	1.3152	.5322
24.	2.6567	1.4703	.5886
25.	2.0699	1.2398	.4474

si Cronbach alfa yöntemine göre yapıldığında $\alpha=0.83$ civarında yüksek düzeyde bir iç tutarlılık katsayısı elde edilmektedir. Her bir maddenin ölçek toplam puanı ile korelasyonuna bakıldığında 1, 12, 15 ve 20 numaralı maddelerin toplam puanla korelasyon katsayılarının bir maddeyi ölçekte tutmak ölçütü olarak genellikle benimsenen 0.3'ten küçük olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Toplam puanda test tekrar-test korelasyonu $r=0.8172$ ($p<0.0001$) olup iyi düzeydedir. Tek tek maddelerin korelasyonları ise 0.35-0.66 arasında değişmektedir (Tablo 3).

Ölçüt bağıntılı geçerlilik (uyum geçerliliği) için Spielberger'in Sürekli Kaygı Ölçeği (ÇSKÖ) ile korelasyona bakılmıştır. ÇESFÖ'nün ÇSKÖ ile korelasyonu $r=.6343$ düzeyindedir ($p<0.0001$). ÇSAÖ-Y ile korelasyon ise $r=0.69$ ($p<0.0001$) olup daha yüksektir. ÇESFÖ'nün uyum geçerliliğinin yeterli düzeyde olduğu görülmektedir.

Ölçeğin geçerliliğini göstermek amacıyla kliniğe başvuran ve sosyal fobi tanısı alan 13 çocuğa ve ça-

Tablo 4. Değişik ölçeklerin sosyal fobi olgularını normal kontrol grubundan ayırt etme yetenekleri

	Olgu	Kontrol	Z (t) değeri	p değeri
Yaş	11.85±1.2	12.5±1.3	-1.42	0.17
ÇDÖ	16.7±8.4	12.6±4.5	-1.23	0.23
ÇSKE	43.4±5.7	37.1±7.7	-2.2	0.028
ÇSAÖ-Y	60.1±8.9	42.8±12.7	-3.45	0.0006
ÇESFÖ	88.5±9.9	60±14.5	-4.2	<0.0001

İki grubun yaşları t testiyle ölçek puanları Mann-Whitney U testiyle karşılaştırılmıştır.

İşmanın yürütüldüğü okuldaki öğrenciler arasından daha önce testi yanıtlanmamış 16 kişiye ölçek bireysel olarak verilmiştir. Bu öğrenciler ayrıca ÇSKE, ÇSAÖ-Y ve ÇDÖ ölçeklerini de doldurmuşlardır. Tabloda da görüldüğü gibi ÇDÖ puanı açısından iki grup farklı bulunmamıştır. Genel kaygı düzeyini ölçen ÇSKE puanı bakımından ise iki grup arasında anlamlı farklılık vardır. Anlamlılığı belirleyen değerlere bakıldığında ÇESFÖ'nün iki grubu en iyi ayırdeden ölçek olduğu görülmektedir (Tablo 4).

TARTIŞMA

Bu bulgular eşliğinde Çapa Çocuk ve Ergenler için Sosyal Fobi Ölçeğinin yeterli geçerliliğe ve güvenilirliğe sahip olduğu söylenebilir. Ölçeğin yüksek bir iç tutarlılık katsayısına sahip olduğu (Cronbach $\alpha=0.83$), toplam puanda test tekrar-test korelasyonunun çok iyi düzeyde olduğu ($r=0.82$) görülmektedir. Tek tek maddelerin tekrar test korelasyonları 0.35-0.66 arasındadır. Toplam puanla korelasyonu 0.3'ün altında olan 4 madde vardır. Ancak bu maddelerin korelasyonları ölçekte tutulmalarını mümkün kılacak derecededir (0.25-0.30 arasında).

Bazı ölçekler sosyal anksiyetenin varlığını belirleyebilmekte ama sosyal fobiyi belirlemek için yeterince özgül görünmemektedir⁽³⁶⁾. Bu nedenle genel olarak sosyal anksiyeteyi değerlendiren ÇSAÖ-Y ile bu çalışmada ele alınan ÇESFÖ'nün birbirini tamamlayıcı ölçekler olarak kullanılması uygun olur. Elde ettiğimiz sonuçlara göre ÇSAÖ-Y genel olarak anksiyeteyi ölçen ÇSKÖ ile sosyal fobi belirtilerini araştıran ÇESFÖ'nün arasında yer almaktadır. ÇSAÖ-Y'deki maddeler ağırlıklı olarak, "olumsuz değerlendirilme korkusu" ve "sosyal kaçınma ve sıkıntı" ile ilgilidir. Sorular özgül ve iyi belirlenmiş/belirtilmiş durum ya da ortamlarla ilgili olmaktan çok, genel bir

bilişsel yapıyı sorgular niteliktedir. Sosyal anksiyeteye hemen daima eşlik eden somatik anksiyete belirtilerine (terleme, yüz kızarması, çarpıntı, ses titreşimi gibi) hiç yer verilmemiştir.

Ayrıca sık karşılaşılan ve genellikle de bir arada bulunabilen sosyal anksiyete durum ve ortamlarına ilişkin somut sorular (başkalarının önünde yazı yazmak, birşey yemek ya da içmek, konuşmalara katılmak vb) yoktur. ÇESFÖ'de ilgili yaş grubundaki çoğu çocuk öğrenci olduğu için özellikle okul ve sınıfta ortaya çıkabilecek belirtilere ağırlık verilmiştir. Maddelerden 10 tanesi doğrudan doğruya gündelik okul ve sınıf yaşantısını ilgilendiren alanlardan seçilmiştir. ÇSAÖ-Y 4.-6. sınıf öğrencilerine uygulanmak üzere tasarlandığından ifadeleri de buna göre düzenlenmiştir.

ÇESFÖ, hem ifadelerin basit ve anlaşılır olması, hem de daha geniş bir yaş grubuna hitap edebilmesi düşünülmüş hazırlanmıştır. Ergenlik çağındaki öğrenciler, içinde çocuk sözcüğünün geçtiği ifadeleri kendileri için düşünmekte isteksizlik göstermektedirler. Bu yüzden ÇESFÖ'nün uygulanabileceği yaş aralığının geniş tutulabilmesi için hazırlanan ifadelerde bu sözcükten kaçınılmıştır.

Bazı yazarlar Türk toplumunda derecelendirilmiş seçeneklerin yanıtlanmasında yüksek eğitimli kesimde bile sorunlar çıktığını ve dörtten fazla basamak kullanılmamasının uygun olacağı görüşündedirler⁽³¹⁾. Ancak ön çalışma aşamasında olsun uygulamada olsun öğrencilerin beş dereceli yanıt verme işinde güçlük çekmedikleri görülmüştür. Maddeleri yanıtlarken yapmaları istenen anlatmanın çok pratik bir yolunun kendi sınavlarında uygulanan beş dereceli puanlamada olduğu gibi, maddenin kendileri için doğruluk derecesini puanlamalarını istemek olduğu görülmüştür.

Ölçek için bir kesme puanı belirlenmemiştir. Kesme puanının 90. yüzdelik sıraya karşılık gelen puan olarak alınması sıklıkla benimsenmektedir. Bu çalışmadaki 500 öğrenci için 90. yüzdelik sıraya (percentile) denk düşen ölçek puanı 76'dır.

Ergenlikte kişinin kendine yönelik dikkatindeki artma nedeniyle sosyal anksiyetenin de artması beklenirken en yüksek anksiyete düzeyleri 6. ve 4. sınıf

EK 1: ÇAPA ÇOCUK ve ERGENLER İÇİN SOSYAL FOBİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda bazı cümleler ve yanlarında da bazı seçenekler verilmiştir. Her cümleyi okuduktan sonra, son bir ayı düşünerek bu cümle için size en uygun gelen seçeneği işaretleyin. Cümlenin size uygunluğuna göre o cümleye 1-5 arasında bir puan verin. Cümledeki ifade size hiç uymuyorsa 1, çok az uyuyorsa 2, bazen uyuyorsa 3, çoğu zaman uyuyorsa 4, daima uyuyorsa 5'i işaretleyin.

1= hiç bir zaman

2= çok az

3= bazen

4= çoğu zaman

5= daima

	1	2	3	4	5
1. Tanımadığım kişilerle konuşmaktan çekinirim.					
2. Başkalarıyla konuşurken yüzüm kızarır.					
3. Başkalarının önünde yanlış birşey yapacağım diye korkarım.					
4. İnsanlarla gözgöze gelmekten çekinirim.					
5. Yazılı sınavlarda heyecanlanır ve sıkılırım.					
6. Sınıf arkadaşlarımla konuşmaktan çekinirim.					
7. Sınıfta tahtaya kalkmaktan rahatsız olurum.					
8. Bildiğim sorulara bile cevap vermekten kaçınırım.					
9. Başkalarının önünde yanlış birşey söyleyeceğim diye korkarım.					
10. Başkalarıyla konuşurken kalbim hızlı çarpar.					
11. Öğretmenlerle konuşmaktan, onlara soru sormaktan çekinirim.					
12. Başkalarının önünde yazı yazmak bana zor gelir.					
13. Başkalarıyla konuşurken sesim titrer.					
14. Bir şey satın almak, satıcıdan bir şey istemek bana zor gelir.					
15. Sınav sonuçları açıklanırken çok heyecanlanırım.					
16. Derse geç kaldığımda sınıfa girmek bana zor gelir.					
17. Yoklamalarda sıra bana gelirken heyecanlanırım.					
18. Beden eğitimi derslerinde ya da spor yaparken izlenmekten rahatsız olurum.					
19. Sınıfta yüksek sesle bir şey okumaktan rahatsız olurum.					
20. Okul tuvaletlerine gitmekten rahatsız olurum.					
21. Yaşıtlarımın konuşmalarına katılmaktan çekinirim.					
22. Başkalarının bana takılmasından, şaka yapmasından rahatsız olurum.					
23. Başkalarının önünde kötü duruma düşeceğim diye korkarım.					
24. Başkalarının önünde bir şey yemekten ya da içmekten rahatsız olurum.					
25. Çevremdekiler sıkıntılı ya da sinirli olduğumu düşünecekler diye endişelenirim.					

larda bulunmuştur. Lise öğrencilerinin ölçek puanları ise ilk ve ortaokul öğrencilerinininkinden belirgin biçimde düşüktür. Genel anksiyete ölçeğinin ve ÇSAÖ-Y'nin de benzer sonuçlar vermesi bu bulgunun istikrarlı bir bulgu olduğunu düşündürmektedir (18).

ÇSAÖ-Y ile kıyaslandığında ÇESFÖ'nün daha yüksek iç tutarlılığa, daha iyi test tekrar-test korelasyonuna ve madde toplam puan korelasyonlarına, ayrıca daha iyi düzeyde ölçüt bağımlı geçerliliğe sahip olduğu, sosyal fobik olguları bu ölçekten daha iyi ayır-dedebildiği görülmektedir.

ÇESFÖ sosyal fobinin klinik görünümüne ilişkin bilgilerden yararlanarak kaçınılan durumlar ve edimler, sosyal anksiyete sırasında ortaya çıkan fiziksel belirtiler ve bu sıradaki düşünceler hakkında bilgi verecek maddelerden oluşturulmuştur. Sosyal fobiklerin en çok kaçındığı edimler başkalarının önünde konuşmak, yemek ve yazmak; en çok kaçındıkları durumlarsa toplantılar ve başkalarıyla karşılaşabileceği ortamlardır.

Bu durumlarda en çok ortaya çıkan belirtiler çarpıntı yüz kızarması, titreme ve konuşmada teklemedir. En sık yaşanan duygularsa sıkıntı, utanma ve denetimi yitirmekten korkmaktır (33). Sosyal fobikler başka kişilerle etkileşimleri sırasında normal kontrollere göre daha az olumlu ve daha çok olumsuz düşünce bildirmektedirler (37). Beidel, yüksek sesle okuma sırasında sosyal fobik çocukların nabız sayılarının normallerden daha çok arttığını ve olumsuz düşüncelerin ortaya çıktığını belirlemiştir (5).

Ölçek sosyal fobinin bu çalışmalarca ortaya konan bileşenlerine, bir başka deyişle kaçınma, olumsuz değerlendirilme korkusu ve fiziksel belirtiler olmak üzere üç temel alana ilişkin bilgi verebilmektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde toplam puanın yanında bir belirtinin "daima" var olduğuna işaret eden "5" yanıtlarına dikkat etmek gerekir. Çocuklarda erişkinlerden daha az görülüyor olsa da özgül tip sosyal fobi olguları bakımından bu nokta önemlidir (1).

Burada ortaya konan özellikleriyle ÇESFÖ çocuk ve ergenlerde sosyal fobi belirtilerinin ölçümünde kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir araçtır. Ölçeğin

özelliklerinin daha ayrıntılı olarak belirlenebilmesi için sonraki çalışmalarda yukarıda anılan alanlara ilişkin madde kümelerinin birer alt ölçek oluşturup oluşturmadığının araştırılması ve değişik psikiyatrik bozukluklarda ölçeğin ayır-dedici gücünün sınanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Albano AM, DiBartolo PM, Heimberg RG, et al: Children and adolescents: Assessment and treatment. Heimberger RG, Liebowitz MR, Hope DA, Schneier FR (eds). Social Phobia: Diagnosis, Assessment and Treatment. The Guilford Press, New York, p.21-40, 1995.
2. American Psychiatric Association: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Foundation edition. Washington DC, 1994.
3. Anderson JC, Williams S, McGee R: DSM-III disorders in pre-adolescent children. Arch Gen Psychiatry 44:69-76, 1987.
4. Beidel DC: Psychophysiological assessment of anxious emotional states in children. J Abnorm Psychol 97:80-82, 1988.
5. Beidel DC: Social Phobia and overanxious disorder in school age children. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 30:545-52, 1991.
6. Beidel DC, Turner SM: Comorbidity of test anxiety and other anxiety disorders in children. J Abnorm Child Psychol 16:275-87, 1988.
7. Beidel DC, Turner SM, Cooley MR: Assessing reliable and clinically significant change in social phobia: Validity of the Social Phobia and Anxiety Inventory. Behav Res Ther 31:331-37, 1993.
8. Beidel DC, Turner SM, Morris TL: A new inventory to assess childhood social phobia: The Social Phobia and Anxiety Inventory for Children. Psychological Assessment 7:73-79, 1995.
9. Cox BJ, Swinson RP, Shaw BF: Value of the fear questionnaire in differentiating agoraphobia and social phobia. Br J Psychiatry 159:842-45, 1991.
10. Davidson JRT, Hughes DL, George LK, et al: The epidemiology of social phobia: findings from the Duke Epidemiological Catchment Area Study. Psychol Med 23:709-18, 1993.
11. Deggonda M, Angst J: The Zurich study. XX. Social phobia and agoraphobia. Eur Arch Psychiatry Clin Neurosci 243:95-102, 1993.
12. Demir T, Eralp-Demir D, Uysal Ö: Çocuklar için Sosyal Anksiyete Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. 8. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi, Sapanca, 1998.
13. Greist JH, Kobak KA, Jefferson JW, et al: The clinical interview. Heimberg RG, Liebowitz MR, Hope DA, Schneier FR (eds). Social Phobia. Diagnosis, Assessment and Treatment. The Guilford Press, New York, p.185-201, 1995.
14. Heckelman LR, Schneider FR: Diagnostic issues. Heimberg RG, Liebowitz MR, Hope DA, Scheierer FR (eds). Social Phobia: Diagnosis, Assessment and Treatment. The Guilford Press, New York, p.3-20, 1995.
15. Heimberg RG, Liebowitz MR: Issues in the design of trials for the evaluation of psychosocial treatments for social phobia. Int Clin Psychopharmacol 11 (Suppl 3):55-64, 1996.
16. Johnson RL, Glass CR: Heterosocial anxiety and direction of attention in high school boys. Cognitive Therapy and Research 13:509-26, 1989.
17. Kashani JH, Orvaschel H: A community study of anxiety in children and adolescents. Am J Psychiatry 147:313-18, 1990.
18. La Greca AM, Stone WL: Social Anxiety Scale for Children-Revised: factor structure and concurrent validity. J Clin Child Psychol 22:17-27, 1993.
19. La Greca AM, Dandes SK, Wick P, et al: Development of the Social Anxiety Scale for Children: Reliability and concurrent validity. J Clin Child Psychol 17:84-91, 1988.
20. Last CG, Francis G, Strauss CC: Assessing fears in anxiety-disordered children with the Revised Fear Survey Schedule for Children (FSSC-R). J Clin Child Psychol 18:137-141, 1989.
21. Magee WJ, Eaton WW, Wittchen H, et al: Agoraphobia, simple phobia, and social phobia in the National Comorbidity Survey. Arch Gen Psychiatry 53:159-168, 1996.

22. McCathie H, Spence SH: What is the revised fear survey schedule for children measuring? *Behav Res Ther* 29:495-502, 1991.
23. McGee R, Feehan M, Williams S, et al: DSM-III disorders in a large sample of adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 29:611-19, 1990.
24. McNeil DW, Ries BJ, Turk CL: Behavioral assessment: self report, physiology, and overt behavior. Heimberg RG, Liebowitz MR, Hope DA, Schneier FR (eds). *Social Phobia. Diagnosis, Assessment and Treatment*. Guilford Press, Newyork, p.202-31, 1995.
25. Ollendick TH, King NJ: Origins of childhood fears: an evaluation of Rachman's theory of fear acquisition. *Behav Res Ther* 29:117-23, 1991.
26. Öy B: Çocuklar için Depresyon Ölçeğinin öğrenciler ve çocuk ruh sağlığı kliniğine başvuran çocuklarda uygulanması. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 1990.
27. Öy B: Çocuklar için Depresyon Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2:132-36, 1991.
28. Özusta ŞH: Çocuklar için Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri uyarılama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi* 10:32-44, 1995.
29. Pollard CA, Henderson JG: Four types of social phobia in a community sample. *J Nerv Ment Dis* 176:440-45, 1988.
30. Rapee RM: Descriptive psychopathology of social phobia. Heimberg RG, Liebowitz MR, Hope DA, Schneier FR (eds). *Social Phobia. Diagnosis, Assessment and Treatment*. The Guilford Press, Newyork, p.41-66, 1995.
31. Savaşır I: Ölçek uyarılamaındaki sorunlar ve bazı çözüm yolları. *Türk Psikoloji Dergisi* 9:27-32, 1994.
32. Schneier FR, Johnson J, Horning C, et al: Social Phobia: Comorbidity and morbidity in an epidemiological sample. *Arch Gen Psychiatry* 49:282-88, 1992.
33. Solyom L, Ledwidge B, Solyom C: Delineating social phobia. *Br J Psychiatry* 149:464-70, 1986.
34. Strauss CC, Lease CA, Kazdin AE, et al: Multimethod assessment of the social competence of children with anxiety disorders. *J Clin Child Psychol* 18:184-89, 1989.
35. Tezbaşaran AA: Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara, 1996.
36. Turner SM, Beidel DC: Some further comments on the measurement of social phobia. *Behav Res Ther* 26: 411-13, 1988.
37. Turner SM, Beidel DC, Larkin KT: Situational determinants of social anxiety in clinic and nonclinic samples: physiological and cognitive correlates. *J Consult Clin Psychol* 54:523-27, 1986.
38. Weissman MM, Bland RC, Canino GJ, et al: The cross-national epidemiology of social phobia: a preliminary report. *Int Clin Psychopharmacol* 11 (Suppl 3):9-14, 1996.